

Inga Bite

SIA "Zvērinātu advokātu birojs Cersjurkāns"
juriste

Sankciju piemērošana – kā neiešaut sev kājā

Krievijas militārais iebrukums Ukrainā ir jūtami satricinājis gan sabiedrību, gan ekonomiku. Eiropas Savienība kā nemitāra organizācija uz Krievijas agresiju reaģē, cita starpā izmantojot Eiropas Savienības sankciju mehānismu. Šī gada 6. oktobrī pieņemta kārtējā – jau astotā – sankciju pakete, papildinot gan aizliegto preču uzskaitījumu, gan sankcijām pakļauto personu sarakstus. Šobrīd Eiropas Savienības sankcijas jau attiecināmas uz 1262 fiziskām personām un 118 "vienībām" (valsts iestādes, komersanti, biedrības, nodibinājumi u.tml.).

Vienkāršoti runājot, sankciju mērķis ir nepieļaut, lai sankcijām pakļautajām personām būtu pieejami resursi, ko tās varētu izmantot noziedzīgu darbību finansēšanai. Ievērot sankcijas nozīmē neveikt darbības, kas ir aizliegtas, piemēram, nepiedāvāt noteiktus pakalpojumus, nemēģināt nodot finanšu līdzekļus sankcionētai personai. Sankciju ievērošana arī nozīmē, ka persona veic noteiktas darbības, piemēram, iesaldē sankcionētas personas finanšu līdzekļus un saimnieciskos resursus. Ievērojot Latvijai saistošās sankcijas un nesadarbojoties ar

personu, pret kuru noteiktas sankcijas, ikviena persona tieši iesaistās starptautiskās un nacionālās drošības stiprināšanā. Tomēr jāatceras, ka sankciju mērķis nav ne graut, ne vājināt pašas Eiropas Savienības dalībvalstu ekonomiku. Ir pašsaprotami, ka sankcijas rada zināmas neērtības, sarežģījumus un pat zaudējumus arī pašiem sankciju piemērotājiem, taču ar to jārēķinās sankciju piemērošanas mērķa dēļ – liegt iespēju agresoram izmantot Eiropas Savienības ekonomiskos un finanšu resursus. Taču, ja sankcijas iespējams piemērot tādā veidā, ka sankcionētā

persona no savas mantas negūst nekādu labumu, bet šo mantu iespējams izmantot Latvijas labā vai pat palīdzot Ukrainai, nebūtu nekāda saprātīga un loģiska pamata to nedarīt. Tādēļ ir būtiski nošķirt sankcijām pakļautas personas jeb personas, kuras tiešā veidā ir iekļautas sankciju sarakstos, no personām vai "vienībām", kuras sankciju sarakstos nav iekļautas, bet uz kurām sankciju sarakstā esošām personām varētu būt ietekme, piemēram, kapitālsabiedrības un to uzņēmumi.

Šādā aspektā uzmanība pievēršama Latvijā reģistrētām kapitālsabiedrībām, kuru īpašnieku vai patiesā labuma guvēju vidū vai kādā no īpašnieku vai patiesā labuma guvēju ķēdes posmiem ir sankciju sarakstā iekļautas personas (turpmāk – sankcionēto personu īpašumā esoši uzņēmumi). No vienas puses, šie uzņēmumi nav iekļauti sankciju sarakstā, tādēļ tiešā veidā to darbība nav ierobežota. No otras puses, pastāv pamatotas bažas, ka peļņa, kas gūta no šādu uzņēmumu darbības, vai jebkāds cits ekonomiski novērtējams labums var nonākt pie sankciju sarakstā iekļautās personas, kas noteikti nav pieļaujams. Turklāt arī darījumu partneri, visticamāk, izvairīsies no sadarbības ar kapitālsabiedrību, kura pati gan nav iekļauta sankciju sarakstā, bet kuras dalībnieku vai patiesā labuma guvēju vidū ir kāda sankcionēta persona. Līdz ar to šobrīd ir izveidojusies situācija, kurā kapitālsabiedrības, kas sniedz Latvijas un pat ES tirgum nepieciešamus pakalpojumus vai ražo nepieciešamas preces, maksājot nodokļus Latvijas budžetā, ir pakļautas maksātnespējas vai likvidācijas riskam tikai savu dalībnieku vai patiesā labuma guvēju dēļ. Taču ir iespējams panākt citu risinājumu, kas būtu tikpat neizdevīgs sankcionētajām personām, taču nestu labumu Latvijai. Piemēri nav tālu jāmeklē – šāds risinājums jau ieviests mūsu kaimiņvalstī Lietuvā.

Latvija šobrīd ir izvēlējusies vienkāršāko un šķietami drošāko ceļu – ja kāds no uzņēmuma īpašniekiem vai patiesā labuma guvējiem iekļauts sankciju sarakstā, nekāda sadarbība ar šo uzņēmumu nav iespējama un faktiski uzņēmuma saimnieciskā darbība tiek apturēta. Kredītiestādes ir spiestas uzņemties uzrauga un starpnieka lomu, vērtējot katru šāda uzņēmuma maksājumu un atsakot visus maksājumus, kas nav saistīti ar saimnieciskās pamatdarbības izdevumiem (nomas maksa, komunālie pakalpojumi, nodokļi, kredīti u.tml.). Ir iespējami maksājumi, kurus īpaši atļāvuši Finanšu un kapitāla tirgus komisija, tomēr šādi izņēmumi ir reti, un tiem nepieciešams sevišķs pamatojums. Turklāt šāda

procedūra nav precīzi aprakstīta tiesību normās, tādēļ iepriekš nav iespējams droši zināt, vai konkrētais darījums tiks atļauts. Nekādi maksājumi, kas saistīti ar saimniecisko darbību un varētu radīt peļņu, parasti netiek pieļauti. Tādēļ ir tikai likumsakarīgi, ka šāds uzņēmums salīdzinoši īsā laikā kļūs maksātnespējīgs un pilnībā izstāsies no Latvijas ekonomiskās aprites, pārtraucot nodokļu maksājumus valsts budžetā, kā arī likvidējot darba vietas un uzņēmuma darbiniekiem papildinot bezdarbnieku rindas.

Ja sankcionētās personas īpašumā esošs uzņēmums ir darbojies specifiskā nozarē, nodrošinot būtiskus izejmateriālus vienam vai vairākiem citiem uzņēmumiem, kuri nav saistīti ar sankcionētām personām, arī šo uzņēmumu darbība var tikt negatīvi ietekmēta vai pat apturēta. Tādējādi, izslēdzot no ekonomiskās aprites sankcionētas personas īpašumā esošu uzņēmumu, var sekot "domino efekts", radot nevajadzīgu un nesamērīgi lielu kaitējumu tieši Latvijas, nevis agresorvalsts Krievijas ekonomikai. Gadījumā, ja sankciju sarakstā tiek iekļauts pats uzņēmums, šāda ietekme ir neizbēgama. Tomēr gadījumā, ja sankciju sarakstā ir tikai uzņēmuma īpašnieks vai patiesā labuma guvējs, ir iespējami arī citi risinājumi.

Svarīgākais, lai nodrošinātu sankciju izpildi, ir nepieļaut jebkādu resursu tiešu vai netiešu nonākšanu sankciju sarakstā iekļautās personas rīcībā. Tādēļ efektīva sankciju izpilde ir iespējama arī tad, ja tiek atrasts veids, kādā juridiski un faktiski nodalīt sankciju sarakstā iekļauto personu no tai piederoša, bet sankciju sarakstā neiekļauta uzņēmuma kā saimnieciskā resursa. Kā jau minēts iepriekš, šāds veids ir atrasts Lietuvā. Sprotot, ka sankciju dēļ var ciest Lietuvas ekonomika un cilvēki, Lietuvas Seims 2022. gada 19. aprīlī papildināja Lietuvas sankciju likumu, ietverot tajā jaunu mehānismu – iespēju sankcionētas personas īpašumā esošam uzņēmumam iecelt pagaidu administratoru, kura galvenais pienākums ir nodrošināt sankciju īstenošanu.¹

Pagaidu administratoru Lietuvā iecel Finanšu ministrija, ja tas nepieciešams, "lai izvairītos no negatīvām sociālām, ekonomiskām, ekoloģiskām vai citām sabiedrībai vai valstij nozīmīgām sekām". Finanšu ministrs nosaka pagaidu administratora iecelšanas termiņu, pilnvaras, funkcijas un darbības, kuras pagaidu administrators var veikt tikai ar Lietuvas Finanšu ministrijas iepriekšēju

saskaņojumu. Pagaidu administratora atbildību sedz no uzņēmuma līdzekļiem, un viņa galvenais uzdevums ir nodrošināt, lai uzņēmuma darbības rezultātā radītie resursi nenokļūtu sankciju sarakstā iekļautās personas rīcībā. Lai sasniegtu šo mērķi, uzņēmumam var būt pienākums visus savus lēmumus vai darbības saskaņot ar pagaidu administratoru vai pat nodot pagaidu administratoram daļu uzņēmuma pārvaldības. Lai arī ir saprotams, ka tādējādi uzņēmuma darbība kļūst lēnāka un sarežģītāka, tomēr tā ir iespējama – sankcionētās personas īpašumā esošais uzņēmums Lietuvā var turpināt darboties, veikt ražošanu, maksāt algas darbiniekiem un nodokļus valsts budžetā, iekļauties ekonomiskajā aprītē un pat gūt peļņu, vienlaikus nodrošinot kvalitatīvu un nepārtrauktu uzņēmuma darbības uzraudzību, kas nav iespējams, vienīgi fragmentāri saskaņojot atsevišķus maksājumus. Tādējādi tiek nodrošināts, lai labumi no šādas uzņēmuma darbības nenonāktu sankcionētās personas rīcībā.

Būs jāmeklē risinājums, lai varētu turpināt sankcionēto personu īpašumā esošu uzņēmumu darbību, vienlaikus liedzot šīm personām iespēju saņemt jebkādu labumu.

Karš Ukrainā turpinās jau vairāk nekā septiņus mēnešus, un šobrīd nav neviena racionāla iemesla cerībām, ka Krievija varētu atzīt savas kļūdas un mainīties. Attiecīgi ir jādomā, ka arī pret Krieviju, tās iestādēm, uzņēmumiem un privātpersonām piemērotās sankcijas saglabāsies un Latvijai, līdzīgi kā Lietuvai, būs jāmeklē risinājums, lai varētu turpināt sankcionēto personu īpašumā esošu uzņēmumu darbību, vienlaikus liedzot sankciju sarakstā iekļautām personām iespēju saņemt jebkādu labumu. Iespējams, ar laiku notiks politiska izšķiršanās par labu sankciju sarakstā esošo personu īpašumu atsavināšanai. Tomēr, kamēr tas nav noticis, Latvija ir ieinteresēta rast veidu, kādā sankcionēto personu īpašumā esošie uzņēmumi var turpināt saimniecisko darbību, vienlaikus nodrošinot sankciju īstenošanu. Šāda risinājuma atrašana, īpaši pašreizējās krīzes apstākļos, nāks par labu gan Latvijas sabiedrībai, gan ekonomikai un budžetam. ■

¹ Grozījumu teksts pieejams: <https://e-seims.lrs.lv/portal/legalAct/lv/TAD/070e0c82c16d11ec9f0095b4d96fd400?jfwid=-t0zrnzqlh>